

NORLIT 2011

Conference on literature and politics

ROSKILDE, AUGUST 4.-6. 2011

ISBN: 978-87-7349-818-7

Papers published in relation to the NORLIT 2011 conference are made available under the CC license [by-nc-nd]. Find the terms of use at <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/dk/legalcode>.

Papers, som er offentliggjort i forbindelse med NORLIT 2011 konferencen stilles til rådighed under CC-licens[by-nc-nd]. Læs mere på <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>, hvis du vil vide, hvordan du må gøre brug af de registrerede papers.

Accessible online: <http://ruconf.ruc.dk/index.php/norlit/norlit2011/schedConf/presentations>

DÖDENS NÄRVARO

Antropologi och eskatologi i Hélène Cixous politiskt-poetiska filosofi

Af Maria Essunger

"Man måste lära sig att leva så att man blir vän med döden. Tror jag tralala." Så sa Astrid Lindgren till Margareta Strömstedt under inspelningen av ett tv-program om henne själv i anslutning till sonens död. Det ligger mycket i detta uttalande; instinkt, överlevnadsstrategi, empati. Här finns också en intressant ingång till den problematik som känns outhärlig i det mänskliga livet; att tolka och försöka förstå vilka vi är, hur vi bör leva den lilla stund vi har och vad vi har att försvara oss med mot destruktion och död. Det Astrid låter skymta fram står i förgrunden hos en annan kvinnlig författare och filosof. Här är dödens närvaro, såsom jag tolkar den, ett genomgripande faktum som människan hela tiden har att förhålla sig till och – just därför – kan dess (oerhörda) närvaro i det levda livet vara en riktningsskylt för ett konstruktivt liv.

Hélène Cixous (f 1937), fransk filosof känd för såväl (mer) teoretiska som för (mer) konstnärliga uttryck, utmanar med sina genreöverskridande och politiskt drivande texter traditionella teologiska och filosofiska föreställningar om existentiella dilemman som rör människosyn, födelse, död och, i någon mening, pånyttfödelse. I Cixous diskussioner av frågor som relaterar till kropp och kön, språk och text, skapande och sex finns möjligheter till konstruktiva kritiska utbyten med teologiska och/eller filosofiska tolkningar av vad mänskligt liv är, kan och bör vara.

I sina texter går Cixous till attack mot språk som får oss att hålla oss till konventionella begrepp och motsatser. Ett "kvinnligt" skrivsätt ("L'écriture féminine"), enligt henne själv - i mina ögon bättre beskrivet som ett poetiskt eller kroppsligt skrivsätt - kan få kroppen att röra sig in i språket och möjliggöra för den författande personen att bruka sina undermedvetna tillgångar i ett pågående utbyte mellan det medvetna och omedvetna, att våga ta till Orda. Det är både möjligt och passande för såväl kvinnor som män att ta ett kliv bort från det som är bekant och sant till det skrämmande (och skapande?) okända...

För Cixous är förlossning en central metafor för skrivande, och därmed skriver hon fram en bild av författaren som mor till skillnad från den gängse västerländske bilden av författaren som man, för Cixous är döden ständigt (positivt men oerhört) närvarande i livet,

och därmed problematiserar hon föreställningar om vad som väntar efter döden och döden som det (enkom) onda och mörka, för Cixous är det egna skrivandet ett tydligt tecken på människoblivande, som den människa man vill och kan vara, och därmed ifrågasätter hon normer för vad kvinnor och män är, för Cixous är förnuftets språk ett språk som har glömt att använda språkets symboliska drag, och därmed problematiserar hon det rationella språkets giltighet.

Cixous kreativa filosofi och politiska poesi har mycket att bidra med i diskussioner om antropologi, eskatologi, teologi och feministisk teori. Inte bara vad gäller innehåll utan också, kanske i synnerhet, vad gäller form. Hur vi presenterar våra tankegångar är betydelsefullt inte bara för det sätt på vilket de mottas, utan också för tankegångarnas faktiska innehåll. Vissa fenomen eller uppgifter kräver ett kreativt framställningssätt, som exempelvis vår eviga möda med att beskriva och förstå oss själva som levande dödliga varelser.

I mitt paper vill jag dels bidra med ett introducerande textmöte med Hélène Cixous tankevärld, arrangerat av en teolog med särskilt intresse för (skön-)litteratur och dess samspel med å ena sidan klassisk teologi och samtida livsåskådningsforskning,¹ samt å den andra sidan feminism och politik, dels göra en snabb neddykning i mina ögon allmänmänskliga och ständigt politiskt relevanta teologiska teman, såsom dessa aktualiseras i Cixous debutroman "Dedans";² antropologi (eller människosyn) och eskatologi (eller framtids, samtids- och evighetsvisioner). Att förmedla en sensibilitet för det konstnärliga uttryckets egenart, i relation till ett teologiskt studium av detta, är en önskan med texten. Att

¹ Gud, ett tal om hur människan söker förhålla sig till en gudomlig entitet, medmänniskor och omvärld (jfr Ann-Louise Erikssons definition i hennes avhandling *The Meaning of Gender in Theology. Problems and Possibilities*, Eriksson 1995, s 11). Annorlunda uttryckt kan det handla om våra försök att konstruera världsbilder och berättelser som gör det möjligt att leva i världen. En livsåskådning kan extremt kort beskrivas som "ett sätt att se på och förhålla sig till livet". En sådan minimalistisk förståelse av vad en livsåskådning är finns i min avhandling (Essunger 2005, s 25). Den tar sin utgångspunkt i den jeffnerska livsåskådningstraditionen som ursprungligen presenterade ett livsåskådningsbegrepp med tre grundläggande komponenter; teorier om människan och världen, grundläggande värderingar och grundhållning som alla interagerar med varandra i större eller mindre utsträckning, och som underströk att alla människor har en livsåskådning, vare sig den är genomtänkt ideologi/troslära eller består av fragment från olika föreställningsvärldar. En sådan livsåskådning kan givetvis likväl vara religiös som icke-religiös. I samband med detta vill jag bara som hastigast understryka att jag ser teologisk reflektion och livsåskådningsforskning som parallella enheter, de har fokus inställt på delvis olika objekt/subjekt, men bör för bästa utdelning integreras, för vidare läsning jfr t ex mina resonemang i avhandlingen, s 23 ff. *Teologi/livsåskådningsvetenskap skall givetvis inte omedvetet enkom knytas till en kristen kontext, men då Cixous lever och verkar i en västerländsk kontext, med rötter i ett judiskt-kristet sammanhang, och då jag själv är del av detta blir min direkta utgångspunkt just denna (en mulimsk teologi eller buddhistisk livsåskådning hade varit andra möjliga utgångspunkter i ett annat sammanhang).*

² Cixous, 1969.

visa på ett poetiskt - kritiskt och politiskt färgat - konkret förhållningssätt till hur vi kan och bör se på oss själva, här, nu och sedan, är ett annat...

Att konstnärliga uttryck har en speciell förmåga att aktualisera, problematisera och nyansera såväl teoretiska problem som existentiella dilemman är (numer) en föga kontroversiell utgångspunkt. I mitt skrivande utgör den själva kärnan. Jag har särskilt fascinerats av vad jag själv talat om som "konstens kreativa tystnad",³ framförallt av den skönlitterära textens möjligheter att konstruktivt samspela med teologisk reflektion. Då har det framförallt handlat om det konstnärliga materialets poetiska uttrycksformer och dess speciella inneboende incitament till livfulla livsåskådningsdiskussioner. Nu vill jag snarare närma mig den teologiska reflektionens möjligheter att själv anta en alternativ språkdräkt. Men det handlar inte bara om att levandegöra framställningssättet med bilder och troper, utan att på ett mer omvälvande sätt låta en öppnare och mer kreativ skrivform ta plats, en skrivform som verkar utan skyddsnät och egentliga krav. Möjligen med undantag av kravet på vad man kan benämna reell författarnärvaro i skrivprocessen, i kroppslig, känslomässig och mental mening.⁴

Till min hjälp tar jag Helene Cixous, hennes verk och det av henne myntade begreppet "L'écriture féminine"; ungefär "kvinnligt skrivande". Vad det sistnämnda innebär skall jag återkomma till. Så här inledningsvis vill jag bara understryka Heather Waltons ståndpunkt att vi behöver nya läsarstrategier och att feministteologi(-er) kräver ständiga utmaningar från kvinnligt kreativt skrivande. Men, denna kreativa källa kräver radikalitet: "/.../ we deprive ourselves of the full benefits of this creative resource if we continually employ the energies of literature to serve our own political project - rather than allowing our own visions and aspirations to be challenged by the imaginative power of literary texts."⁵

³ Jag tänker främst på det nordiska samarbetsprojektet om livsåskådningar i modern nordisk prosa som startade 1997. Som tydliga exempel på utdelningen av detta projekt kan två publikationer nämnas, Bråkenhielm & Pettersson (red.) 2001 resp. 2003. Reflektioner kring "konstens kreativ tystnad" finns dels i Essunger 2005, s. 368ff., och dels i en artikel med just denna titel: "Konstens kreativa tystnad. Om människans behov av öppna rum", Essunger 2008.

⁴ Detta paper lånar, såväl vad gäller innehåll som upplägg, vissa partier från mitt bidrag i professor Carl-Reinhold Bråkenhielms festskrift *Mening och mönster. Bilder av teologi och livsåskådningsforskning*, 2010 (red. Thomas Ekstrand, Amria Essunger, Mattias Martinson och Katarina Westerlund), då också denna vill introducera Cixous för en svensk (teologisk) läsekrets och låter hennes bearbetning av sk klassiska teologiska/livsåskådningsrelevanta dilemman fungera som utgångspunkt för detta, men där låg fokus på synd, sensualitet och integritet. Mitt nuvarande teologiska forskningsprojekt, som ligger i sin linda, vill dock bearbeta just antropologi och eskatologi utifrån Cixoustexter varför jag finner det angeläget att fokusera just detta här och nu.

⁵ Walton 2007, s. 1.

Trots en enorm betydelse som poststrukturalistisk feministisk visionär har Cixous verk i stor utsträckning förbisett av den feministteologiska massan.⁶ Heather Waltons närläsningar av hennes texter utgör ett välbehövligt internationellt undantag och min egen nyfunna bekantskap med hennes verk hoppas jag skall få tillfälle att utvecklas framöver. För, som Walton skriver, Cixous i skrift framställda tankevärld bidrar till teologiskt nytänkande: "the way Cixous brings together literature, theology and politics provides an example of how feminist religious readers can themselves generate exciting, radical and ethically accountable forms of theological thinking."⁷

I mina ögon utmanar Cixous traditionella teologiska tolkningar av stora existentiella dilemman som rör antropologi, eskatologi, synd, kärlek och identitet.⁸ Även om hon i sina texter inte explicit ger sig in på det teologiska slagfältet, skulle jag vilja argumentera för hennes texters relevans i ett pågående hermeneutiskt arbete med att försöka förstå öppna existentiella frågor som inte har några slutgiltiga svar, men som har en hög angelägenhetsgrad för den egna identiteten, så kallade livsåskådningsfrågor.⁹ En sådan fråga lyder, hur leva ett autentiskt liv? Ett liv som känns sant mot individuella livsupplevelser. Livsupplevelser som jag menar ofta innefattar möte med exempelvis obegriplig destruktion och död i vår närvärld och omvärld, svårbegriplig synd, längtan efter sensualitet och hopp om integritet, självtillit och konstruktivt varande i världen, *men* som lider brist på kreativa nytolkningar och därmed skaver mot (samtida) självförståelser, omvärldsuppfattningar, framtidsvisioner och evighetsbilder. Hur förhålla sig till och förstå sig själv, medmänniskor - och en eventuell gudomlig entitet - samt vår nesliga, men jämlika, framtid som döda kroppar i praktisk funktionell mening? Det är den fråga som framförallt engagerar mig här, snarare än en analytisk undersökning av eskatologi och människans ontologi.

Cixous diskussioner av frågor som relaterar till betydelsen av våra kroppar och vårt kön, vår uttrycksförmåga och möjlighet att ta till Orda, vårt skapande och vår sexualitet pockar på dialog med och argumentation mot teologiska förståelser av vad ett mänskligt liv

⁶ Jag menar alltså på intet vis att Cixous som feminist skulle stå för något alldeles nytt och eget, hon ingår i en mångfacetterad feministisk, också feministteologisk, tradition, där alla verkar för åtminstone ett gemensamt mål; brytandet med patriarkala strukturer och orättvisa maktförhållanden. Men Cixous speciella skrivsätt, vad gäller såväl form som innehåll, är värt att särskilt notera då det i mina ögon fungerar särskilt uppvaknande.

⁷ Walton 2007, s 7.

⁸ För vidare läsning kring Cixous bidrag till en förnyad diskussion av synd se min artikel "Sentir ne trompe pas", Essunger, 2010, s 163 ff.

⁹ En liknande definition av livsåskådningsfrågor samt en principiell diskussion härom finns i min avhandling, Essunger 2005, s. 31 ff.

är, kan och bör vara. Hennes filosofi understryker bland annat de möjligheter som kvinnor har att bygga en självständig identitet, t.ex. i relation till moderskap, arbete, hälsa och religion. Att avancera från kvinnors kamp att äga lika mycket som män i materiella termer (en slags objektiv jämställdhet), till en djupare kamp för kvinnors rätt att existera och vara just kvinnor (en slags subjektiv jämställdhet), är enligt henne och mig, bland andra, att fullgöra en mänsklig befrielseuppgift, vare sig den har teologiska eller politiska förtecken. En annan är att se samma problematik i ljuset av klassisk, men ständigt aktuell, klasskamp...

Cixous kreativa filosofi och teologiska poesi har mycket att tillföra ovan nämnda viktiga problemområden. Inte bara vad gäller dess innehåll, utan även - och i synnerhet - dess form. Hur vi presenterar våra tankegångar är som tidigare nämnts betydelsefullt inte bara för det sätt på vilket dessa mottas, utan också för tankegångarnas faktiska innehåll. Vissa fenomen, uppgifter eller teman kräver ett kreativt framställningssätt (för att begripliggöras av och/eller för nu levande och verkande kvinnor och män), som exempelvis vår eviga möda med att beskriva och förstå oss själva som relationella varelser. Jag vill uppmärksamma vikten av att bearbeta och presentera just sådana fenomen, uppgifter, teman med hjälp av grepp och begrepp lika öppna, paradoxala och experimentella som livet självt, utan att man för den skull tappar kontakten med teoretisk och kritisk reflektion.¹⁰

I denna text kommer jag inledningsvis att skissera en översiktlig bakgrundsteckning – en referenspunkt - till de teologiska/livsåskådningsmässiga teman som står i förgrunden här, antropologi och eskatologi. Vad är och kan det vara? Var finner läsningar av Cixous sin ingång här? Och varför är detta intressant ur ett litteraturvetenskapligt och politiskt perspektiv? Därefter presenterar jag en introduktion till Héléne Cixous och hennes författarskap, då det i mina ögon *är* litteraturvetenskapligt och politiskt intressant per se (men likväl inte allmängods). Sedan gör jag en närläsning av delar av Cixous debutroman *Dedans*, som ett första möte med en oerhört existentiellt och formmässigt mättad text, mer finns inte utrymme för i detta sammanhang (men då delarna är talande för helheten menar jag att läsningen inte desto mindre kan säga något betydelsefullt om författarskapet som är väl värt att bygga vidare på). *Understrykas bör att detta är en första tentativ läsning som främst vill försöka kommunicera en känsla för ett komplext, och i*

¹⁰ Både Carl Reinhold Bråkenhielm och jag har diskuterat detta om än på lite olika sätt och i olika utsträckning, se t.ex. Bråkenhielm 2001 eller Essunger 2005, särskilt inlednings- och avslutningskapitlen.

mina ögon synnerligen kreativt, författarskap, men som även vill ge nytolkning till ett par klassiska teologiska teman.

Antropologi och eskatologi – ett teologiskt perspektiv

Imagio Dei – Guds avbild, till detta är människan skapad enligt Bibelns berättelser och kristna traditioner. Vad detta *innebär* är en fundamental fråga för en kristen människosyn. Här vilar en spänning som hotar att spränga trosharmonin, men som också ger bränsle till en i mina ögon livaktig kritisk diskussion kring vad det är att vara hel människa, med brister och evighetsaspirationer. Spänningen, som följer beskrivningar av människan genom hela teologihistorien, kan kort och kärnfullt illustreras med Westerlunds ord:

Människan är Guds avbild, oändligt värdefull, begåvad med förstånd och frihet, men samtidigt finns det något skamligt över henne, framförallt över hennes kropp. Det kroppsliga, drifter, begär och förgänglighet, bör skylas och kontrolleras. Visserligen har tyngdpunkten i människosynen i skilda teologiska traditioner och tidsperioder sett olika ut, men det skamliga, syndiga och mörka har hela tiden varit ett tydligt stråk, inte minst i den lutherska tradition som präglat svensk kristenhet.¹¹

Westerlund menar att svaret på frågan om vad det innebär att vara skapad till Guds avbild bl a rymmer bilder av människans natur, hennes plats i världen, hennes frihet och hennes syndbenägenhet. Viktigt att tidigt understryka i detta sammanhang är att föreställningar om vem vi är, hur vi relaterar till vår omgivning och vilket ansvar vi har gentemot varandra, djur och natur inte på något sätt exklusivt tillhör teologins sfär. Kunskap från exempelvis medicin, psykologi och sociologi bidrar i hög utsträckning till formandet av de samtida bilder som idag försöker beskriva vilka vi är och hur vi relaterar till varandra. Men Westerlund påminner också om det faktum att det finns många frågor om oss själva som vetenskapen inte förmår besvara, men som likväl är av fundamental vikt i det vardagliga livet:

”/.../exempelvis frågor om meningen med livet, om vad som händer efter döden eller om människan har ett särskilt värde som annat liv inte har. Denna typ av existentiellt laddade frågor upphör inte att fascinera oss och vi skapar bilder och föreställningar om mening och mål med det mänskliga livet. Människosyner är på så sätt vetenskapsöverskridande och nära nog oundvikliga för mänskligt liv. Både för våra enskilda liv och i relation till skapelsen behöver vi bilder av människans plats, roll och värde i relation till djur och natur. Människosynen får inte

¹¹ Westerlund, 2007, s 145.

bara betydelse för förståelsen av vilka vi är som människor, utan också för handlande och för synen på exempelvis mänskliga rättigheter, sexualitet, utbildning, genetik och politik.”¹²

Kristen antropologi handlar om vilka vi människor är och vilka relationer vi har till Gud. Men teologisk antropologi är mångfasetterad, här finns många varianter och skilda tyngdpunkter att ta fasta på. Olika teologiska traditioner, olika tolkningar av bibeltexter och människors skilda erfarenheter och etiska överväganden bidrar till skiftande bilder av vem du och jag är och kan vara.¹³ Det är inte bara nytolkningar av bibelpassager eller dess förhållanden till en viss teologisk tradition som utvecklar antropologin, det gör också samtida livserfarenheter och avgörande existentiella upplevelser, och här menar jag att Cixous har något särskilt och distinkt att tillföra. I allmänhet då hon, likt de flesta av oss, som person har levt och erfårit livet och döden, men i synnerhet då hon som filosof och författare har en särskild förmåga att inte bara dela med sig av det upplevda, utan också suggerera icke-självupplevda händelser som du eller jag som läsare kan engageras av och tänka vidare kring.

Också vad gäller eskatologi är Cixous texter relevanta och pockar på dialog med teologiska föreställningar. Westerlund påpekar med rätta att eskatologi ofta återfinns som ett fristående kapitel, oftast sist, i teologiska handböcker. Detta indikerar att eskatologi framförallt ses som något som behandlar vad som i teologisk kontext benämns ” de yttersta tingen – världens undergång, Jesu återkomst, den yttersta domen och vad som händer med den enskilda människan efter döden. *Hanterad på ett sådant sätt riskerar eskatologin att lösgröas från övriga teologiska teman.*”¹⁴ Hanterad på ett sådant sätt riskerar den också att mista sin samtidsrelevans för många nu levande människor...

Att eskatologin skulle handla om en avlägsen framtid var också en främmande föreställning för den tidiga kyrkan, vilket Westerlund understryker. I och med att Jesus levt och varit verksam på jorden så hade det eviga livet eller Guds rike redan delvis realiserats. Och snart skulle han ju komma igen... I vår tid har de eskatologiska frågorna återigen fått en mer framträdande plats i kristen teologi. Westerlund framhåller två skäl till att så är fallet:

Det hänger för det första samman med övertygelsen om att frågor om de yttersta tingen är invävd i alla andra teologiska teman. Kristologin, läran om skapelsen och antropologin rymmer således också eskatologiska föreställningar om mål och mening med det mänskliga livet och med tillvaron som helhet. För det andra har kritik av förtryck i olika samhällen med stor

¹² Westerlund, 2007, s 146.

¹³ Westerlund, 2007, s 146.

¹⁴ Westerlund, 2007, s 147 (min kursivering).

tydlighet visat att det inte räcker med ett hopp om att rättvisa och fred skall komma på andra sidan. För att en eskatologi skall vara trovärdig i vår tid måste den också handla om en bättre värld här och nu, både politiskt och när det gäller miljön.¹⁵

Med andra ord kan man med fog hävda att *eskatologi handlar om hoppet som driver den kristna tron*. Och hoppet är något som också genomsyrar Cixous texter, även om (eller just därför?) döden ständigt där närvarar... Hopp är inte något som exklusivt tillhör en kristen troslära eller en teologisk tradition, hoppet är ju enligt mannamun det sista som överger människan – var hon kroppsligt eller själsligt än befinner sig. Ur ett politiskt perspektiv, ett demokratiskt perspektiv, ett jämlikhetsperspektiv, ett feministiskt perspektiv, ett klassperspektiv, ett etniskt perspektiv eller vilket relationsrelaterat perspektiv som helst så torde eskatologi, sett som hopp, vara av yttersta vikt att reflektera vidare kring och en allmänmänsklig rättighet att värna om.

Hélène Cixous – ett möjligt introduktionsmöte

Hélène Cixous föddes i Oran, Algeriet, 1937 av en tysk-judisk mor och en spansk-fransk-judisk far. Delar av hennes familj var sefardiska judar och Cixous växte upp med ett slags vänskaps- och familjeförhållande till utsatta grupper. Hennes far dog när hon bara var elva år gammal och därefter var det modern som ensam stod för försörjning av och omsorg om familjen. Fadens dödsfall är något som väldigt många kritiker menar har färgat hela hennes författarskap, tillsammans med hennes rotlöshet och frånvaron av en bestämd nationalitet. I hennes text "De la scene de l'Inconscient a la scene de l'Histoire: Chemin d'une ecriture", ger hon själv en talande bild av sitt ursprungs stora betydelse för författarkreativiteten.

Mon ecriture est nee en Algerie d'un pays perdu, de pere mort et de mere etrangere. Chacun de ces traits qui peuvent sembler de chance ou de malchance sont devenus causes et chances de mon ecriture. J'ai eu la chance d'avoir pour temps et lieu de naissance l'etrangete, l'exil, la guerre, Le souvenir fantome de la paix, la douleur. J'ai deuil. A trois ans j'ai su, parmi les fleurs et les parfums, qu'on pouvait tuer pour un nom ou un difference. Et j'ai su qu'existait le deracinement. Mais aussi le bon enracinement. Je devrais vous dire aussi une date, par exemple 1940. J'ai vue que les racines humaines ne connaissent pas les frontieres et que derriere la terre, tout en bas de l'escalier du monde, il y avait le coeur. Mes premiers autres ont etes les Arabes, les scarabees, les Francais, les Allemands. Mes premiers semblables ont ete les poules, les lapins, les arabes, les Allemands, etc. etc. La langue qui me chantait aux Oreilles C'etait des langues: l'espagnol, l'arabe, l'allemand, le francais. Tout sur cette terre vient de loin, meme le proche. J'ecoutais toutes les

¹⁵ Westerlund, 2007, s 146.

langues. J'ai chantait en allemande. J'ai aussi caqueté avec les poules. Je me suis beaucoup perdue dans ma ville natale. C'était une femme voilée: c'était un signifiant. C'était Oran.¹⁶

Sissel Lie, som har författat en initierad introduktion till sin norska översättning av ett antal filosofiska texter av Cixous, framhåller särskilt språkets betydelse - eller snarare språkens betydelser i mina ögon - för Cixous person och produktion. När Cixous hävdar att hon inte har något eget språk, åsyftar hon det faktum att hennes mors språk, tyska, aldrig blev hennes modersmål. Hon ser detta som en tillgång. Eftersom hon inte har några skyldigheter gentemot något specifikt språk, så kan hon endast älska dem alla och älska med dem... Resultatet av en sådan kärleksakt, en skriven text, är förmögen att utöva en förändrande kraft gentemot henne själv och läsaren.¹⁷ Också Lie understryker att Cixous rotlöshet och marginalisering är något som författarinnan själv gärna framhåller som en fördel; hon har ingen specifik utgångspunkt varifrån hon skriver. Detta är en fördel eftersom det ger henne friheten att förhålla sig kritisk till såväl (vissa) etablerade normer som normkritiker.¹⁸

Enligt samtliga kritiker som jag läst (och vilkas åsikter jag sympatiserar med) är Cixous omöjlig att klassificera inom ramen för traditionella litterära genrer. Hennes texter trotsar i sig själva enkla kategoriseringar och visar sig i olika genrer där ingen enskild text kan härbergöra någon helhet av hennes budskap. Sissel Lie understryker att *Cixous texter säger något om vår existens, om våra kroppar och vårt språk. De säger något om oss själva, precis som skönlitteraturen förmår göra, genom bilder och figurer, inte genom begrepp och definitioner. Men detta innebär inte att läsaren inte har möjligheten att tänka vidare och inspireras att göra filosofi och skapa teori.* Cixous finner det också naturligt att använda

¹⁶ Cixous 1990, s. 16. "Mitt skrivsätt föddes i Algeriet av ett förlorat land, en död far och en utländsk mor. Varje karaktärsdrag som kan framstå som tur eller otur av mitt skrivsätt orsakas av och framgång. Jag hade turen att födas där och då det råder främlingskap, exil, krig, spökminne av fred, smärta och sorg. Vid tre års ålder visste jag att man mitt bland blommor'och dofter kunde döda för ett namns eller en skillnads skull. Och jag visste att rotlöshet existerar. Men också den goda rotlösheten. Jag måste också uppmärksamma ett datum, exempelvis 1940. Jag såg att mänsklighetens rötter inte känner till gränser och att under jorden, vid foten av världens trappa, finns hjärtat. Mina första andra var araberna, skarabeerna, fransmännen, tyskarna. Mina första likar var hönorna, kaninerna, araberna, tyskarna etc. Vilket språk som sjöng i mina öron? Det var flera språk: spanska, arabiska, tyska, franska. Allt på denna jord kommer långt bortifrån även det som är nära. Jag lyssnade till alla språk. Jag sjöng på tyska. Jag kacklade också med hönorna. Jag gick ofta vilse i min födelsestad. Den var en beslöjad kvinna, ett tecken. Det var Oran." (min tentativa översättning)

¹⁷ Lie, 1996, s 10.

¹⁸ Lie, 1995, s 10.

idéer och resonemang från andra filosofer som hon känner någon slags frändskap med, t ex Jacques Derrida. Poängen är att inte förbli i teorin, utan att gå vidare utifrån den...¹⁹

Paradoxalt nog, enligt Lie, är det framförallt hennes teoretiska texter från 1970-talet som gjort Cixous känd i världen. Hennes stora produktion av essäer, fiktion och dramatik är definitivt mindre känd (hon har publicerat mer än femtio böcker från mitten av 1960-talet och fram tills idag). Ett skäl till detta är givetvis att medan hennes teoretiska texter tog plats inom en internationell akademisk debatt, så utgör hennes fiktion utforskningar av medvetandet i en verkligt experimentell form, en relativt svårgripbar sådan...

Enligt Cixous själv kan hennes mest kända "teoretiska texter",²⁰ som exempelvis "Le Rire de la Meduse" (1975), idag ses som "en pedagogisk, didaktisk insats för att klassificera och ordna vissa tankar, för att understryka ett minimum av förnuft. Sunt förnuft."²¹ Hon säger att hon inte ångrar att hon skrivit dessa texter, eftersom man ibland måste försvara sina ståndpunkter. Samtidigt gör det henne lite beklämd att hon därmed kliver in på ett område där saker som hon har skrivit kan förstås som påbud eller diktat. "Le Rire de la Meduse" (1975, "Medusas skratt") är ett slags manifest som har inspirerat många människor. Man kan se det som en ingång till Cixous skrivande. I denna essä presenterar Cixous för första gången skapandet av ett upproriskt skrivsätt, ett sätt att skriva som kan forma kvinnor att ändra historien, att ta tillfället i akt och tala själva: *l'écriture féminine* (ungefar "kvinnligt skrivande").²² Hon uppmanar läsaren att skriva fram sig själv, att låta den egna kroppen tala så att (också?) det undermedvetnas enorma tillgångar kan få sprudla: "Ecris-toi; il faut que ton corps se fasse entendre. Alors jailliront les immenses ressources de l'inconscient".²³ I sina texter går Cixous själv till attack mot språk som får oss att hålla oss till konventionella

¹⁹ Lie, 1996, s 7.

²⁰ Citationstecknet skriver jag in bara för att påminna om svårigheten med att särskilja Cixous texter från varandra, då alla mer eller mindre skrivs fram på ett poetiskt språk som fungerar i relation till såväl teoretisk reflektion som konstnärlig framställning.

²¹ Calle-Gruber och Cixous 1994, s. 15 (min översättning).

²² Detta är inget nytt, feministers strävan att uppmärksamma historieskrivningens absoluta skevhet har diskuterats om och om igen. Inte desto mindre krävs tematikens ständiga aktualisering. För en kort tid sedan presenterades en alltför magstark undersökning av våra barns skolböcker där professor emeritus i historia Ann-Sofie Ohlander och professor i litteraturvetenskap Ebba Witt-Brattström visar vansinniga förhållanden: "I de fyra läroböcker vi har granskat namnges sammanlagt 62 kvinnor - och 930 man. Man måste på allvar ställa frågan hur skolelever påverkas av att få historien presenterad som en aldrig ifrågasatt eller diskuterad manlig angelägenhet och som dessutom har sexistiska och förnedrande inslag" (för vidare läsning se DN Debatt 2010-02-20).

²³ Cixous 1975, s. x.

begrepp och motsatser. Som ett konkret exempel på detta ställer i Cixous "Le Rire de la Meduse" förlossningens värkarbete och skrivprocessen liksom barn och text parallellt bredvid varandra, som ett medvetet försök att rucka på givna liknelser, skriva fram kroppen och föra in ett kvinnligt skrivsätt i språket. Detta har fungerat provocerande för många och Sissel Lie slår huvudet på spiken genom att ställa en utmanande fråga som ringar in problematiken: "/.../ hvem kan f eks. lese en tekst skrevet med morsmelk?"²⁴

När denna text publicerades öppnades en livlig diskussion angående kvinnors möjligheter att förgöra retorikens och mytemas bojar. Bojor som genom tidema, i stor utsträckning, har knuffat bort kvinnor från eget skrivande och deltagande i den allmänna intellektuella debatten. Sexuell skillnad och dess effekter behandlas givetvis inte bara i denna specifika text utan är frekvent förekommande - och med tiden alltmer utvecklad och fördjupad - i hela Cixous produktion. För Cixous är utövandet av "kvinnligt skrivande" ett sätt att visa omsorg och det aktualiseras i frågor som exempelvis rör människors utsatthet och kamp för (självvald) identitetsformering.²⁵

"La Venue a l'Ecriture" (1977) är också ett slags manifest. Texten är skriven i en speciell form som med enkelhet skulle kunna definieras som fiktion. I denna självbiografiska essä finns egentligen vad både Lie och jag ser som utgångspunkter för hela Cixous ärende redan inskrivna, även om de givetvis nyanseras och fördjupas över tid. I texten aktualiseras ständigt återkommande problemområden: språk, psykoanalys och kvinnlig lust. Textens inledande resonemang är i mina ögon ytterst tankeprovocerande och suggestiva. De skulle kunna utgöra en talande bild för den politsikst-poetiska filosofi som jag här omnämnt och närmat mig.

In the beginning, I adored. What I adored was human. Not persons; not totalities, not defined and named beings. But signs. Flashes of being that glanced off me, kindling me. Lightning-like bursts that came to me: Look! I blazed up. And the sign withdrew. Vanished. While I burned on and consumed myself wholly. What had reached me, so powerfully cast from a human body was Beauty: there was a face, with all the mysteries inscribed and preserved on it; I was before it, I sensed that there was a beyond, to which I did not have access, an unlimited place. The look incited me and also forbade me to enter; I was outside, in a state of animal watchfulness. A desire was seeking its home. I was that desire. I was the question. The question with this strange destiny: to seek, to pursue the answers that will appease it, that will annul it. What prompts it, animates it, makes it want to be asked, is the feeling that the other is there, so close, exists, so far away; the feeling that somewhere, in some part of the world, once it is through the door, there is the face that

²⁴ Lie 1996, s. 9.

²⁵ Mary Jane Perrine, <http://prelecteur.stanford.edu/lecturers/cixous> (2009-04-23)

promises, the answer for which one can never rest, for the love of which one holds back from renouncing, from giving in - to death. Yet what misfortune if the question should happen to meet its answer. Its end!²⁶

Sissel Lie understryker också Cixous texters experimentering med genrer. Hennes fiktion innehåller filosofiska reflektioner och hennes essäer kan läsas som fiktion. Kreativa uttrycksformer och personliga avtryck utgör också stor del i hennes mer vetenskapliga produktion. Lie menar helt riktigt att Cixous vetenskapliga teoretiska texter är öppnare för läsarens tolkningar än vad som brukligt är. De är mer tvetydiga, vilket bl.a. blir tydligt genom hennes stora användning av symboler och hennes förkärlek till en såväl lekfull som ironisk ton. I dessa texter finns inga direkta föreskrifter, men de uppmanar inte desto mindre till skapande. Cixous hävdar att förnuftets språk är ett språk som har glömt att använda språkets symboliska drag. Hon ser teori som något mindre levande än den poetiska texten. Teorier kan aldrig bli något annat än en ofullständig hjälp, även om de ibland försöker ta makten över den text som de appliceras på. Med Cixous bildspråk heter det att "de förväxlar reservhjulet med fågeln."²⁷

Den poetiska texten är Cixous idealtext. Genom sin mångtydighet blir den omöjlig att fånga och därmed outtömlig på mening. En texts kvalitet skulle kunna sägas bestämmas av dess motstånd mot assimilering. Cixous menar att den poetiska texten är en text som undflyr oss... Med Lies ord blir skrivande för Cixous en "/.../ radikal lösning på kvinnors behov för selvrealisering og etablering av identitet".²⁸ Det mest provocerande med hennes texter, både när de först kom i mitten av 70-talet och när de läses idag, är antagligen det faktum att den förtryckta kvinnligheten i oss själva blir en förutsättning för allt emancipatoriskt skrivande, för män som för kvinnor. Lie frågar sig själv en obekvämlig men i mina ögon viktig fråga: "Hvem er rede til å akseptere den nedvurderte kvinnligheten i seg selv?"²⁹

L'écriture féminine, "det kvinnliga skrivsättet", var och är ännu i mångas läsningar feltolkat som ett skrivsätt enkom för kvinnor. Samtidigt är det viktigt att inte sticka under stol med att Cixous på 70-talet gav uttryck för att kvinnor hade en särskild möjlighet att skriva på detta sätt. Inte desto mindre, särskilt under senare år, understryker hon snarare de poetiska dimensionerna än de kvinnliga i det kreativa skrivsättet. Från början och framgent vill hon hela tiden inkludera män i sitt sätt att resonera och hon hävdar t.ex. att Jean Genet, en fransk samtida författare, utgör ett perfekt exempel på en poet som skriver på ett "kvinnligt sätt".

²⁶ Cixous, 1991 (1977), s 1.

²⁷ Calle-Gruber och Cixous 1994, s. 14.

²⁸ Lie, 1996, s 9.

²⁹ Lie, 1996, s 9.

När Cixous uppmanar till handling är det med en tilltro till kvinnors oändliga makt och möjligheter. Hon ber sina läsare, med mina ord, att ge sig hän i skrivande, till ett textfluidum som endast uppstår om de öppnar sig för det. När hon beskriver den förändringspotential som ligger i själva skrivprocessen startar hon i sin egen roll som författare med ena foten i psykoanalys och den andra i intet. "Släpp dig lös! Släpp allt! Förlora allt!" heter det i "La Venue a l'écriture".

Det frigörelseprojekt som Cixous driver är (åtminstone) dubbelt. Lie uttrycker det som att Cixous å ena sidan vill befria varje individuell person från rationalitetens tyranni, å den andra vill hon befria kvinnor från destruktiva kvinnobilder som historia och kultur har konstruerat. Kvinnor kan skapa sina egna liv enligt Cixous och hon menar att hennes egen livshistoria visar på det. Detta är (också!) provocerande för tanken och utmanar oss till vidare diskussion!

Antropologi och eskatologi - ett politiskt-poetiskt perspektiv

Alldeles för kort, men likväl något, ska vi närma oss brottstycken ur Cixous tankevärld, och då med fokus på dödens närvaro i den första delen av debutromanen *Dedans*.³⁰ Som jag redan nämnt är texten oerhört mättad, både form- och innehållsmässigt. Det går (nästan) inte att läsa texten i ett flöde utan att stanna upp, reflektera och meditera över det skrivna, det förlösta. Övriga ordanvändningar, förbryllande meningsbyggnader och, inte minst, de lyriska passagerna som omöjliggör slentrianmässig läsning gör att jag som läsare engageras och måste ta ansvar för vart min läsning tar vägen. Den kan ta flera vägar, öppna och tankeinbjudande sådana, men den är inte alls relativ, de olika vägarna leder fram mot budskap som är intersubjektivt prövbara.

Romanen inleds med meningen "Le soleil se couchait à notre commencement et se lève à notre fin." (Solen gick ned vid vår början och går upp vid vårt slut).³¹ Den kan stå som ett exempel på delar av det nyss påstådda, solen brukar väl gå upp i samband med livets början, åtminstone i symbolisk mening, och gå ner i och med dödens intrång, men här är förhållandet det omvända. Meningen sätter färg på texten som följer, döden får vara del av livet och till och med ta ljuset som livskamrat.

³⁰ Jag lånar några inledande rader av romanomslaget egen synopsis av *Dedans* för att ge en extremkort förståelse av bokens handling (som i mina ögon inte är särskilt intressant/viktig, det är *snarare bearbetningen av vissa idéer, föreställningar, själva framställningsformen och berättandet som står i fokus för texten*): "*Dedans* est le roman de l'encerclement. La maison d'enfance du narrateur est le refuge, mais aussi le prison d'où il faut sortir, à peine de mourir. Mais si l'on sort, on meurt aussi. Dilemme souricière. Dans l'espace qui se creuse entre les corps du narrateur, de sa mère et de son frère s'inscrit la mort du père, le père mort."

³¹ Cixous, 1969, s 9. Översättningarna är mina – tentativa – egna.

Texten är i sin stora suggestivitet, åstadkommen med hjälp av bland annat finurliga bilder och metaforer samt lekfulla rim, samtidigt avskalad och frank. På de två första sidorna av romanen får död/dö ta plats inte mindre än tio gånger och det finns inte ett uns av sentimentalitet eller gråtmildhet i närheten. Nej, det handlar om att författarjaget beskriver var hon dör, att kärleken och döden är lika starka, men att Gud är starkare än livet och döden och att livet och döden är i språkets våld samt, inte minst, att hon förstått att döden slår fel och på tvärs: ”J’ai d’ailleurs remarqué autrefois que la mort frappe à tort et à travers.”³² För mig får detta en avdramatiserande effekt, men med klart bibehållet allvar – döden är, punkt.

En grannkvinna till författarjaget, författarjaget som är flickan i familjen, hon som befinner sig INOM eller I - som titeln annonserar - familjehuset, dess hårbärgerade relationer och kontexter, får komma med floskler de flesta av oss mött i samband med någon närståendes död, eller i diskussioner som aktualiserar det så kallade teodicéproblemet (varför finns ondska i världen om Gud är allsmäktig och kärleksfull?) men de *betyder* inte desto mindre någonting, både för grannkvinnan och flickan: ”Ce sont les meilleurs qui s’en vont” (Det är de bästa som ger sig av) och ”Les desseins de Dieux sont cachées” (Guds vägar äro outgrundliga). De fungerar som hopp i desperationen, ett ärligt försök till meningsskapande i en värld i kaos, upplevd som obändlig och fruktansvärd – åtminstone i stunden, om än på skilda sätt. Grannkvinnan har en tilltro till en Gud som råder också över det människan inte förstår, men som ändå kommer att vara henne till gagn. Flickan får ord och berättelser att fästa minnet av sin far vid, vilket får henne att överleva.

Flickans högt älskade far dör, först dör han lite när han lever (hans undflyende beteende och bristande uppmärksamhet under en avgränsad tidsperiod orsakar denna första ”död”), men då skapar hon en bild av honom som hon ungås med, därefter dör han Döden och allt är förlåtet. I vilket fall blir han Gud, eller den bästa av människor, om än död: ”Mon père mort est le meilleur” (Min döde far är den bäste).³³ Som läsare förstår man ohyggligheten i flickans möte med döden, den oerhörda erfarenheten som penetrerar hennes väsen – vare sig man upplevt det själv eller inte, men kanske än mer om man själv har varit där – och ändå skriver hon fram sin överlevnadsstrategi på ett distinkt manér:

Je ne cherchais pas non plus à savoir si la mort avait le sens du temps, de la jeunesse, de la vieillesse; je n’ai jamais eu peur de *ma* mort; je n’ai plus rien à perdre, ni personne. Si mon frère

³² Cixous, 1969, s 13.

³³ Cixous, 1969, s 15.

mourait, je serais morte, car plus personne ne voudrait que je vive ou ne me parlerait. Mon frère et moi nous vivons. Nous nous vérifions/.../.³⁴

Den döde fadern kunde givetvis också i någon mening stå för den kristne Gud-faderns plötsliga död, sekulariseringens triumf, men med tanke på författarjagets tydliga Gudskritik får inte liknelsen något direkt stöd i texten, Gud och fadern spelar inte i samma liga... Flickan slår fast Guds onödighet med obönhörlig pregnans och i samma veva visar hon var skåpet borde stå vad gäller alla människors lika värde oavsett kön: ”Je commençai par révoquer Dieu, dont l’inutilité n’était que trop manifeste, et je le remplaçai par mon père. Ensuite j’abolis la distinction entre l’homme et la femme, qui me semblait être à l’excuse de toutes les paressees.” Däremot kan man fråga sig om saknaden efter en älskad far och en större Enhet som inte definierats av andra och skulle kunna ha en gemensam meningsskapande potential...

Trots att fadern är den som är död är han ständigt närvarande i flickans (och hennes brors) pågående liv, till skillnad från den levande men frånvarande modern.³⁵ Givetvis handlar det här om *upplevelsen* av död/närvaro och levande/frånvaro eller *förhållningssätt* till detta, men det är likväl talande för texten. Inget behöver vara som det brukar, inget är fel eller rätt, men *det spelar roll* för någon på något sätt. Den döde faderns ständiga närvaro är inget skrämmande utan något som skänker tröst och tanketid i det vardagsliv som ju fortgår för de levande. När flickan finner sig själv sittande hopkrupen i den dödes rum, likt en straffad flicka enligt berättelsens ordalydelse, så får detta inte några traumatiska konsekvenser, utan bidrar istället till självrannsakan och en ny utgångspunkt för att BLI TILL DEN HON ÄR, som människa:

”.../ je découvrais les propriétés de mon âme et son langage. Pour la première fois je me séparait de tout autre, det décidait de tout changer. Mon âme était un solide transparent et irruptible. /.../ Il fallait viser bien au-dessus de moi si je voulais ne pas être que moi. Je n’aurais ni modèle, ni but. Je tenterai seulement de n’être jamais arrêtée, retenue ou dépassée par homme, ni chose, ni bête./.../ Je ne souhaitais ni la richesse, ni la beauté, ni le succès, ni la chance. Mais je ferais ce que je veux, et je n’attendrais d’aide de personne.³⁶

Textpassagen är intressant ur flera perspektiv, dels är den problematisk ur ett feministteologiskt perspektiv då bilden av den straffade flickan får bli utgångspunkt för

³⁴ Cixous, 1969, s15 (Jag försökte inte heller att få veta huruvida döden hade något sinne för tid, ungdom, ålderdom; jag har aldrig varit rädd för *min* död; jag har inte längre något att förlora, inte någon att förlora. Om min bror dog skulle jag dö, eftersom ingen annan skulle vilja att jag levde eller skulle tala med mig. Min bror och jag lever, vi kontrollerar varandra /.../)

³⁵ Cixous, 1969, s 16.

³⁶ Cixous, 1969, s 20.

förändring, en fadersgestalt som frambringar en sådan människoförminskande bild, religiös eller sekulär, är föga tilltalande. Men samtidigt är det döden (faderns död) som är upprinnelsen till flickans stundande och förväntade förändring. Den fantastiska emancipatoriska kraften i slutraderna får mitt inledande ifrågasättande att blekna, här bidrar döden till verklig pånyttfödelse; från straffad flicka till flicka som ska göra det hon vill, på egna ben. Till skillnad från en kristen kontext så är det inte en stor död som återuppstår, Jesus, utan en älskad död, fadern, som iscensätter nytt – konstruktivt – liv för liten levande, flickan. Den förtryckta kvinnligheten, så svår att se i vitögat, står i ljusan dager hos författarjaget och bidrar till emancipatoriskt människoblivande. Men problematiken med att ett offer av en kär nära ska behöva vara förutsättningen för positiv förändring för den andre kvarstår...³⁷

Döden i Cixoustexten dissekreras inte, den har oerhörd betydelse, men *analyseras inte i sig*, det är *dess följder, dess värde, dess betydelser* som diskuteras. Flickan hävdar exempelvis att döden bara är ett ord.³⁸ Hennes mormor är skräckslagen för döden, men själv ser hon på döden på följande sätt: ”Dans ma vie il n’y avait pas de place pour la mort: ma vie avait l’immensité de l’imaginable. La mort mourait dans son propre nom, comme ’rien’, comme ’Dieu’, comme ’certain’, et tout ce qui était inimaginable.”³⁹ Men *faderns död* är ett fakum, en förändringspotentialpunkt, ett avstamp för nytt liv mitt i upplevelsen av ett liv som just upphört.

Sorgen, självklar men likväl oerhörd, binder den levande flickan och den döde fadern samman, binder henne till ett du som är han som har samma kropp som hon: han *är* men det är hon som *känner*...⁴⁰ Kanske är han hennes kropps hud, beskrivet som ”en väska kött”.

*/.../car la peau n’est qu’un sac à chair, et si je n’étais pas dedans avec toutes mes pensées et mes soupçons et tout ce que je dirai pendant des années, qu’est-ce qu’elle serait, sauf sac souple insensiblene mou.*⁴¹

Här framkommer en klassisk (grekisk-judisk-kristen) uppdelning av människan i kropp och själ, kroppen/skalet är inget medan innehållet/själen är allt. En viktig nyansskillnad är dock

³⁷ Jfr feministteologins kritik av Jesu Kristi försoningsoffer, kort förklarat med kritiska frågor som: hur kan en fader offra sin ende son för någonting övverhuvudtaget, även om det är för människornas bästa? Vilka konsekvenser får kristendomens framhävande av ställföreträdande lidande och Jesu utblottelse för kvinnors liv? För vidare läsning se t ex Slee, 2003, s 60 ff.

³⁸ Cixous, 1969, s 21.

³⁹ Cixous, 1969, s 22.

⁴⁰ Cixous, 1969, s 24.

⁴¹ Cixous, 1969, s 24.

följande: det är inte här eftersträvansvärt att mista sin kropp eller att frigöra sig från den, däremot ska den fyllas med viktigt (själsligt) innehåll för att bli hel. Det är inte enkom (eller alls?) någon själslig samvaro far och dotter upprätthåller efter dödens intrång, samvaron är fysisk, kroppslig, delbar.

Utöver sorgen, i relation till döden, talar flickan om skammen som en liktydig storhet, av samma dignitet och med avgörande betydelse för hennes vara. Skammen beskrivs, förvånande nog, som en styrka, ja, till och med som en mor. Framförallt är den, liksom dödsötet och sorgen, med och skapar henne, låter henne (smärtsamt) växa, vuxna.

Quant à la honte, c'est ma force; je dirais même que c'est ma mere; je nais d'elle, j'ai honte d'elle, j'ai envie d'elle, j'ai peur d'elle; je pourrais dire aussi qu'elle est ma bien-aimée; telle qu'elle est, telle que je suis avec elle, je peux dire que nous sommes aussi inséparables que la pupille de l'oeil et qu'Iseult la belle de Tristan. Elle est mon ouverture sur dehors, elle est ma lumière et mon apporte-mort; je passe par elle pour arriver à moi. Je lui dois même la découverte de mon anatomie, une illumination en plusieurs épisodes, et conjointement ma découverte des lois sociales, des tables mosaïques et de mon sens de la propriété. Honte à honte, on ma construite.

A ma première honte je fis rencontre de la fragilité mystérieuse de mon ventre, à ma seconde honte j'appris l'importance du sexe, et la nécessité dans l'un ou l'autre genre de se connaître soi-même en détail. Ainsi je sus qu'il y avait moi et qu'il y avait toi, et que je pouvais être l'un ou l'autre.⁴²

Skammen är mångtydig; positiv drivkraft, skrämmande och avundsvärd, men framförallt är den en relationspartner, någon flickan skapas i och med, är tillsammans med, bryter sig själv mot – inte minst vad gäller medvetenheten om den egna könstillhörigheten och de gränser denna reser mot den andre.

Om sorgen och skammen utgör viktiga delar i flickans överlevnadsstrategier efter faderns död och det tidiga vuxenblivandet, så finns här också en tredje oumbärlig komponent, nämligen det osynliga, men fullt verkliga, det icke-föreställningsbara, men likväl kommunicerbara. Som exempel kan ges flickans beskrivning av de ”osynliga sanningarna”, appropå hennes förnekelse av faderns död, han är ju närvarande...

Je ne dirai à personne que mon père n'est pas mort. C'est une de ses vérités pour lesquelles je n'ai pas encore de mots. Pour le moment je reconnais qu'il n'est plus dans son lit, parce que

⁴² Cixous, 1969, s 26.

c'est evident. Mais il y a des verities invisibles: ainsi, à part de mon frère, qui sait que je suis un chien, que je peux être un coq, ou rien? Et qui sait pourquoi je ris, sauf mon frère?⁴³

Passagen vittnar om berättelsens digra försök att rucka på "verkligheten", på vår vardagliga förståelse av den, för att suggerera en annan möjlig rationalitetsnorm. Vem vi är och hur vi verkar i världen är inte förutbestämt och avgränsat av andra, av andras normer, det bör vara varierbart och individuellt.

Flickan och brodern leker hund, de turas om att vara hund och husbonde, men de har två helt skilda förhållningssätt till lekens mening och möjligheter. Flickan menar sig vara en fri hund, medan pojken hävdar att det inte finns hundar som inte går i koppel, och bakom kopplet finns alltid en husbonde. Hon frågar hur han vet det och han menar att kopplet vittnar om detta. Hon vill motbevisa honom och de ger sig in i leken, hon är hund och dansar fritt, virvlar, springer och det finns inte tillstymmelse till husbonde i ändan av hennes koppel, hon kan allt, klarar allt, men plötsligt, när hon är på väg att lyfta, att flyga fritt, så känner hon kopplet som drar henne nedåt, åter till marken. Kroppen faller, jorden fångar. De skrattar. Hon hävdar envist att hon har rätt. Det finns inget koppel, ingen husbonde, det är bara kroppen som håller tillbaka. Men utan kropp, utan Dig (hon ser brodern stående kvar på marken från sin nya utsiktspunkt), då är flygfriheten inget värd...

Au tournant de l'allée, je me suis vue monter, tu étais tout petit, et puis mon corps n'a pas suivi. J'aurais pu continuer, bien sûr, mais que faire si loin sans toi et sans mon corps? Il me regarde, et je vois dans l'oeil droit qu'il ne me croit pas, dans l'oeil gauche, qu'il aimerait me croire.

Posés côte à côte sur la terre insondable, museaux pointés vers le ciel, tièdes et résignés nous laissons nos corps nous attacher. Pour l'instant.

– Tout n'est pas fini, dit l'un de nous deux.⁴⁴

De låter sig fjättras vid jorden, för ögonblicket. Men liksom brodern också vill se systemens visioner realiseras, låter de hoppet finnas kvar för möjlig lägesförändring. I ett annat ögonblick lyfter de kanske båda, med kroppar och varandra.

Avrundande utblickar

Det är omöjligt att efter min tentativa och högst avgränsade läsning leverera några finala slutsatser, men fullt möjligt är att peka på några viktiga faktorer som blivit synliga i min

⁴³ Cixous, 1969, s 39.

⁴⁴ Cixous, 1969, s 43.

läsning av en av Cixous existentiellt mättade texter vad gäller människosyn och eskatologi. Jag vill koncentrera mina avrundande kommentarer till tre i mina ögon särskilt framtående teman väl värda att analysera vidare framöver; nämligen *relationalitet och kroppslighet, dödens närvaro och betydelse i livet* samt *berättande och frigörelse*.

Cixous kreativa-kritiska text spjärnar emot en regelrätt människosynsanalys, för i mina ögon, utifrån min läsning av hennes texter i allmänhet och i synnerhet den del av text som här granskats, finns inte begreppet ”människa” i sig aktualiserat. Det går inte att studera vad en ”Cixousk antropologi” skulle kunna vara, då det blir alldeles för allmänt och kontextlöst. Däremot finns mängder av material att hämta vad gäller tal om Jag, Du, kroppar, kön och relationer. Det erfarenhetsbaserade, det upplevda, det betydelsefulla för någon vad gäller individer, medmänniskor och deras förhållanden till varandra står i centrum och lyser. Att det enskilda sedan kan gälla andra och det individuella och för någon specifik människa meningsskapande kan suggerera något också för andra är inte en motsats, det utgör del i själva budskapet och framställningssättet.

Det som annan, och särskilt teologisk antropologi i all dess diversitet, kan ta med sig från Cixous debutroman är framförallt kroppens betydelse i teckandet och förståelsen av vilka vi är, vad vi kan och bör göra. Kroppen framstår gång efter annan som oundgänglig för den individuella människans självförståelse, utveckling, relationer – till levande och döda – och värde.

Döden är närvarande i livet på en mängd skilda sätt i Cixous framställning. Den är oerhörd och skapar sorg och förvirring, men den är också tröstande och förlösande. Den är framförallt skapande, ur intet kommer något nytt, om och om igen. Den är framförallt vare sig skrämmande eller livsfrånvärd, den vill samspela med det levande livet och den överbryggas gränsen mellan nu och sedan – särskilt om man som individuell människa har en direkt relation till den i form av upplevelse och erfarenhet av en närståendes död.

Paradoxen som flickan i romanen uttrycker, att det i hennes liv inte finns plats för döden, att det redan är fullt av det föreställningsbara, medan döden, liksom Gud och ingenting, tillhör det icke-föreställningsbara, *samtidigt* som hennes döde far är del av hennes kropp och hans ständiga påtagliga närvaro vittnar om att hon lever öga mot öga med död, skänker i mina ögon ljus och styrka över tanken att den specifika död hon relaterar till, faderns död, ingen ”död” i allmänhet med andra ord, blir föreställningsbar och således tar plats i livet. Här finns ingen tydlig gräns mellan liv och död, nu och sedan, jordeliv och

hinsidesliv. Döden påverkar livet i livet, det skapar och omskapar levande människor, det ger hopp om förändring. Ett sådant eskatologiskt tänkande är värt att reflektera vidare kring, både ut teologiskt och politiskt hänseende.

I *l'écriture féminines* anda har vi förstått att det är viktigt att våga ta till Orda för att kunna fullfölja vårt människoblivande. ”Det är både möjligt och passande för såväl kvinnor som män att ta ett kliv bort från det som är bekant och sant till det skrämmande (och skapande?) okända”, skrev jag inledningsvis, apropå vikten av att ge sig hän i berättande, både med det medvetna och det undermedvetna som medförfattare. Men för att frigörelsen ska ske, måste vi erkänna den förtryckta kvinnligheten i oss själva, som ju enligt Cixous är en förutsättning för allt emancipatoriskt skrivande, och detta verkar oerhört provocerande. Men med minnet av berättelsens framställning av såväl förtryck som frigörelse, i flickans människoblivande efter faderns död, så blir förutsättningen mer acceptabel. Kanske kan det också hjälpa att snegla på de kristna traditionernas framställningar av konungarnas konung, Jesus Kristus, som den utblottade, den sårbara som är ingenting och allt på samma gång... För liksom Ordets centrala plats i kristna traditioner vittnar om Jesus Kristus ingjutna hopp och kropp i världen, så vittnar Cixous *l'écriture feminine* och dess uppmaning att ta till Orda om det skrivna ordets enorma betydelse för människoblivande, för hopp och kropp i livet. Här finns många etiska och politiska jämförelsepunkter, men lika många skiljelinjer, vilket utmanar och uppmanar till fortsatt dialog.